

نقش مهاجرت‌های روستایی در اسکان غیررسمی (مطالعه موردی: متروپل اهواز)

عیسی ابراهیم‌زاده* - دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه سیستان و بلوچستان

حمیدرضا وارثی - استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه اصفهان

محمود اکبری - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان

پذیرش نهایی: ۱۳۸۸/۱۱/۱۴

دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۹/۳۰

چکیده

در پژوهش حاضر کوشش شده است که به تحلیل نقش مهاجرت‌های روستایی در اسکان غیررسمی در شهر اهواز - متروپل منطقه‌ای استان خوزستان - پرداخته شود. روش تحقیق ترکیبی از روش‌های اسنادی، تحلیلی و میدانی است و جامعه آماری آن را حاشیه‌نشینان شهر اهواز که تعداد آنها در سال ۱۳۸۵ افزون بر ۱۲۰۰۰۰ نفر بوده است تشکیل می‌دهد. حجم نمونه پژوهش براساس فرمول کوکران برابر با ۳۸۵ خانوار است. با استفاده از آماره‌های استنباطی پیرسون، فریدمن، تحلیل واریانس، رگرسیون خطی و روش Z به تحلیل داده‌های پژوهش پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مسئله مهاجرت‌های شهر اهواز به‌عنوان یکی از مباحث مهم جمعیتی قابل طرح است و سرنوشت آینده شهر به روند مهاجرت‌ها بستگی خواهد داشت. توسعه بی‌رویه کالبدی و جمعیتی متروپل منطقه‌ای اهواز با مهاجرت‌های صورت گرفته به این شهر مرتبط بوده و این مهاجرت‌ها نیز با استقرار صنایع در این شهر پیوند داشته است. برطبق مدل رگرسیونی پیش‌بینی‌شده، در افق زمانی ۱۳۹۵ جمعیت بیکاران کلان‌شهر اهواز به ۸۹.۱۱۶ نفر خواهد رسید و لازم است که در برنامه‌ریزی‌های آتی شهر به این مقوله عنایت بیشتری شود.

کلیدواژه‌ها: مهاجرت، اسکان غیررسمی، بیکاری، متروپل اهواز.

مقدمه

اهواز به‌عنوان هفتمین کلان‌شهر ایران طبق سرشماری سال ۱۳۸۵، بر پایه مهاجرت

E-mail: ibrahimzadeh@gmail.com

* نویسنده مسئول: ۰۵۴۱-۲۴۳۱۰۶۹

شکل گرفته و حیات آن مرهون مهاجرت‌هاست. به دنبال اجرای سیاست اصلاحات ارضی، افزایش قیمت نفت و سرارزیر شدن دلارهای نفتی به کانون‌های شهری استان به‌ویژه اهواز، روند مهاجرت از روستا به شهر شدت یافته و این امر پیامدهای گوناگونی را برای متروپل منطقه‌ای اهواز داشته است. از جمله این پیامدها می‌توان به گسترش اسکان غیررسمی، افزایش میزان جرائم اجتماعی، گسترش بیکاری، توسعه کالبدی بدون برنامه و فشار بر زیرساخت‌های خدماتی شهر و مانند اینها اشاره کرد. برای نمونه، گستردگی مشکلات حاشیه‌نشینی کلان‌شهر اهواز، در هیچ یک از شهرهای کشور مشاهده نمی‌شود. با وجود منابع عظیم آبی و طبیعی، و تأمین ۸۰ درصد نفت و امکانات آبی و برقی کشور در استان خوزستان، اهواز به‌عنوان مرکز پنجمین استان صنعتی کشور در وضعیت بسیار اسفباری قرار گرفته است. از آنجا که تحلیل‌های جمعیتی نقش مهمی در روند برنامه‌ریزی شهرها ایفا می‌کنند و برنامه‌ریزی بدون تحلیل مسائل جمعیتی (از جمله مهاجرت) ممکن نیست، در پژوهش حاضر اهداف زیر دنبال می‌شود:

- بررسی رابطه متغیرهای مهاجرت، اسکان غیررسمی و بیکاری؛
  - بررسی علل مهاجرت‌های روستایی به متروپل منطقه‌ای اهواز؛
  - بررسی میانگین حاشیه‌نشینی مهاجران بر حسب تحصیلات در متروپل اهواز؛
  - بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت به متروپل اهواز؛
  - پیش‌بینی میزان بیکاری در کلان‌شهر اهواز؛ و
  - ارائه راهبردهایی برای جلوگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه به متروپل اهواز.
- با توجه به ابعاد مهاجرت و اهمیت آن در حال و آینده و تأثیر آن بر حیات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرها، ضرورت این مطالعه در شهر اهواز کاملاً روشن است. فرضیه‌های مطرح در پژوهش عبارت است از:
- بین گسترش مناطق حاشیه‌نشین و مهاجرت‌های بی‌رویه به شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد.

- حاشیه‌نشینی مهاجران برحسب نوع تحصیلات سرپرست خانوار متفاوت است.
- بین علل مهاجرت و حاشیه‌نشینی در شهر اهواز رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.
- بین افزایش تعداد بیکاران در اهواز و مهاجرت‌های بی‌رویه به شهر رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

پیشینه موضوع

مطالعه نظری و تجربی مهاجرت‌های داخلی پیشینه‌ای طولانی دارد، اما مطالعات در این زمینه هنوز چارچوب جامع و مشخصی نیافته‌اند. چالش‌هایی بر سر این موضوع که آیا مهاجرت پدیده‌ای شخصی و سلیقه‌ای است یا نتیجه تغییرات ساختاری جامعه است که جایگزین تصمیمات شخصی می‌شود، به وجود آمده است. در پی تلاش برای نزدیک شدن به این چشم‌اندازها، در اوایل دهه ۱۹۹۰، محققان به بررسی خصوصیات فردی، خانوادگی و اجتماعی چگونگی ارتباط این ویژگی‌ها با شکل‌گیری مهاجرت پرداختند. در این زمینه، چارچوب نظری چندلایه‌ای مهاجرت به‌وسیله مسی (۱۹۹۰) مطرح شد (Swain and Garasky, 2006, 152). مطالعه مذکور فرایند مهاجرت خانواده‌ها را از دو منظر مهم توصیف می‌کند:

نخست، براساس نظریات مسی، چارچوب نظری، چندلایه‌ای به‌منظور تبیین عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری مهاجرت با تأکید بر شاخص فردی، خانوادگی و اجتماعی ارائه می‌شود.

دوم، با استفاده از مدل‌سازی آماری چندسطحی به توصیف و طبقه‌بندی داده‌ها پرداخته می‌شود (Massey, 1990, 3-35). هالت (۱۹۹۷) در مطالعه «تصمیمات مهاجرت‌های خانوادگی: تحلیلی پویا» به این نتیجه رسیده است که افزایش مشارکت زنان در نیروی کار ارتباطی بسیار قوی را با کاهش مهاجرت خانواده‌ها نشان می‌دهد (Holt, 1997).

شیلدز (۱۹۹۳) در مطالعه «تحلیل تئوریک و تجربی مهاجرت‌های خانوادگی» به این نتیجه رسیده است که اشتغال و کسب درآمد زن و شوهر (هر دو) در محل زندگی، سبب کاهش میل به مهاجرت و جابه‌جایی می‌شود. نورد (۱۹۹۸) در مطالعه «مهاجرت مردم فقیر: مهاجرت استان به استان و تراکم فضایی فقر» به این نتیجه می‌رسد که فرایند جابه‌جایی به‌منظور دستیابی به فرصت‌های اقتصادی، مختص طبقه کم‌درآمد نیست، اگرچه الگوهای مهاجرتی طبقه کم‌درآمد و پردرآمد در این خصوص با یکدیگر متفاوت‌اند، زیرا فرصت‌ها و جاذبه‌های این دو گروه متفاوت هستند (Nord, 1998, 329-351). چون (۱۹۹۶) در مطالعه «مهاجرت‌های بین‌المللی و توسعه منطقه‌ای» دریافت کرده است که مهاجرت و اشتغال رابطه نزدیکی با یکدیگر دارند، اگرچه تأثیر رشد اشتغال‌زایی بر مهاجرت بیشتر از تأثیر مهاجرت بر اشتغال است. از دیگر مطالعات و پژوهش‌های مرتبط با موضوع می‌توان به مطالعات جامع ذیل اشاره کرد:

نیرومند و کازرونی (۱۳۵۲) در مطالعه‌ای با عنوان «حاشیه‌نشینان اهواز»، بیان داشته‌اند که رشد اسکان غیررسمی پیش از دهه ۱۳۲۰ آغاز شده ولی کند بوده است. اما در دهه ۱۳۳۰ به ابعاد این مسئله افزوده شد، تا اینکه در دهه ۱۳۴۰ و متعاقب اصلاحات ارضی و گسیل شدن مهاجران روستایی بی‌زمین، اسکان غیررسمی رشد شتابانی به خود گرفت. حزباوی (۱۳۷۴) در مطالعه‌ای با عنوان «پیامدهای مهاجرت به اهواز» مطرح کرد که در شهر اهواز مناطق حاشیه‌نشین به صورت مجزا و در مکان‌های کاملاً مستقل از مناطق غیرحاشیه‌نشین وجود ندارد، زیرا این مناطق در حاشیه شهر و اغلب در دنباله مناطق فقیرنشین هستند. بنابراین، نحوه استقرار این نواحی طیف‌مانند بوده است و نمی‌توان یک خط حایل میان مناطق حاشیه‌نشین و غیرحاشیه‌نشین ترسیم کرد. بیک محمدی و مختاری ملک‌آبادی (۱۳۸۲) در مطالعه‌ای با عنوان «تحلیلی جغرافیایی بر روند مهاجرت در استان خوزستان» بیان داشتند که استان خوزستان در فاصله زمانی ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ مهاجرپذیر بوده است، ولی در فاصله سال‌های ۱۳۵۵ تا

۱۳۶۵ با شروع جنگ، روند مهاجرت‌های استان معکوس شد و شدیداً مهاجرفرست گردید. در فاصله زمانی ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ خوزستان دوباره به استانی مهاجرپذیر تبدیل شد. حاتمی‌نژاد (۱۳۸۲) در مطالعه «تحلیلی بر سازمان فضایی سکونتگاه‌های شهری در استان خوزستان» دریافت که افزایش مهاجرت‌های روستایی و شهری، نظم پیشین شبکه شهری را دچار تحول ساخته و در این میان اهواز - مرکز استان - بیش از سایر شهرهای استان کانون جذب مهاجران بوده است. قرخلو و شریفی (۱۳۸۲) در مطالعه «پیدایش، تکامل فیزیکی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی حاشیه‌نشینی؛ مطالعه موردی: محله عین ۲ اهواز» به این نتیجه رسیدند که اتخاذ سیاست مبتنی بر رشد اقتصادی دهه‌های ۶۰-۱۹۵۰ در ایران و به تبع آن جنگ تحمیلی، تأثیر جدی بر پیدایش اسکان غیررسمی شهر اهواز داشته است.

چارچوب نظری

به منظور بررسی چارچوب نظری موضوع تحقیق، ابتدا مفاهیم مربوط به مهاجرت و اسکان غیررسمی و سپس دیدگاه‌های مربوط به اقتصاد خرد و کلان بررسی می‌شود.

مهاجرت و اسکان غیررسمی

به دلیل ماهیت مهاجرت و اینکه اساساً پدیده‌ای بین‌رشته‌ای است، اندیشمندان مختلف بنا به حوزه تخصصی خود تعاریف متعددی از آن عنوان کرده‌اند. مهاجرت نوعی از جابه‌جایی مکانی (کاظمی‌پور، ۱۳۷۹، ۱۰۵) است. یکی از جنبه‌های تجزیه و تحلیل جمعیت، به نقل و انتقال سکونت‌ی انسان از مکانی به مکان دیگر مربوط می‌شود (نظری، ۱۳۷۳، ۶۶). در ایران در یک‌صد سال اخیر، مهاجرت‌های روستایی شدید بوده و معضلات آن دامن‌گیر مناطق شهری و روستایی ایران بوده است. از جمله این معضلات حاشیه‌نشینی است، تا جایی که به عنوان یکی از عمده‌ترین و بغرنج‌ترین معضلات

شهری (پارسا‌پژوه، ۱۳۸۱، ۱۶۱) رخ نموده که پیوسته نظر برنامه‌ریزان شهری را به خود معطوف ساخته است. اقشار کم‌درآمد ساکن در مناطق روستایی و شاغل در فعالیت‌های تولیدی سنتی به دلیل در حاشیه قرار گرفتن این بخش، راهی شهرها شده‌اند و به همین دلیل شهرها فرهنگ دوگانه‌ای یافته‌اند و به مانند جزیره‌ای ثروتمند در کمربندی سیاه از محرومیت محصور شده‌اند (ربانی و همکاران، ۱۳۸۵، ۹۰-۸۹). مهاجران روستایی که به سوی شهرها روانه گشته‌اند و برای خود سرپناهی نمی‌یابند (مشهدیزاده دهقانی، ۱۳۷۸، ۱۲۱)، با انواع مختلف شرایط ناکافی زندگی (Berger, 2006, 9) و به‌طور کلی با کمبود یک یا چند تا از شرایط زیر مواجه هستند:

۱. دسترسی به منابع آب سالم،
۲. دسترسی به تسهیلات بهداشتی مناسب،
۳. مناطق زندگی شایسته،
۴. کیفیت ساختمان، و
۵. امنیت (Millennium Development Goal Indicators Database, 2006)

رابطه بین مهاجرت، بیکاری و اسکان غیررسمی

بیکاری و مهاجرت بر یکدیگر تأثیرات متقابلی دارند، چرا که از یک‌سو توزیع ناعادلانه امکانات و خدمات به ظهور بیکاری و نبودن شغل برای افراد جویای کار منجر می‌شود و از سوی دیگر عدم اشتغال به بخش انبوهی از نیروی کار فشار وارد می‌آورد و آنها را ناچار می‌سازد به‌منظور رسیدن به حداقل امکانات زندگی، موطن خود را ترک و به دنبال کار به شهرها مهاجرت کنند (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۰، ۱۴۷). بعد از مهاجرت به شهرها، زاغه‌ها مناطقی هستند که مهاجران فقیر روستایی اولین خانه‌آرزان و کوچک‌شان را در آنجا بنا می‌نهند و شروع به جست‌وجو برای یافتن شغل در همان

حوالی می‌کنند. به عبارتی، بخش عمده‌ای از زاغه‌ها در همجواری مناطق صنعتی و محیط‌های تجاری قرار گرفته‌اند. تحقیقات نشان می‌دهد که هر چه میزان فعالیت‌های صنعتی در محلی بیشتر باشد، تعداد زاغه‌ها هم در آن مکان بیشتر خواهد بود (هادی‌زاده بزاز، ۱۳۸۴، ۱۴).

مهاجرت و دیدگاه‌های مربوط به اقتصاد کلان

دو دهه پیش، وایت (۱۹۸۰) در تحقیقات مربوط به مهاجرت، دوگانگی فلسفی بین رویکردهای خرد و کلان را تشخیص داد. از منظر کلان، مهاجرت موضوعی صرفاً تجربی و قابل پیش‌بینی است و اساساً پاسخی است گسترده و از پیش مشخص به محرک کسب درآمد بیشتر در مکان‌های دیگر. کانون توجه پژوهشگران مهاجرت، پدیده‌ای جدید به نام حقوق مهاجرت است که به موجب آن نیروهای مستقیم و غیرمستقیم اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مؤثر بر تقاضای کار، روش‌های استخدام نیروی کار و خصوصیات بالقوه محل مبدأ و مقصد مهاجرت را بررسی می‌کنند (White, 1980, 6-13).

مطالعات تجربی نشان می‌دهد که دو مقوله مهاجرت و رشد اشتغال پیوند وثیقی با یکدیگر دارند (Chun, 1996). در اقتصاد کلان، رابطه بین مهاجرت و نوسانات اشتغال اهمیت شایانی دارد و مهاجرت به مثابه اهرم متعادل‌کننده توسعه اقتصاد ناحیه‌ای در نظر گرفته می‌شود (Lyson and Falk, 1993).

مهاجرت و دیدگاه‌های مربوط به اقتصاد خرد

در موضوع مربوط به مهاجرت و دیدگاه‌های اقتصاد خرد، نظریه سرمایه انسانی مورد تأکید قرار می‌گیرد. این نظریه تأکید می‌ورزد که «مهاجرت فرایندی است که محصول خواست بشر برای افزایش امکانات زندگی. مهاجرت، نتیجه ارزیابی منطقی هزینه -

منفعت یک جابه‌جایی است». چنین چشم‌اندازی اثربخش‌ترین روش مطالعه مهاجرت‌های انسانی از منظر اقتصاد خرد است که نخستین بار ساستاد مطرح کرد و سپس شکل کلاسیک آن را تودارو ارائه کرد (Swain and Garasky, 2006, 152).

براساس نظریه تودارو (۱۹۶۹)، مهاجرت نوعی سرمایه‌گذاری بر روی بهره‌وری انسان است که همانند هر نوع سرمایه‌گذاری دیگر، هزینه‌ها و فایده‌هایی دارد. انسان‌ها منطقیاً هزینه‌ها و مزایا را در تصمیم‌گیری‌های‌شان در نظر می‌گیرند تا بتوانند محل مورد نظر و اساساً امکان‌سنجی مهاجرت را ارزیابی کنند. برطبق نظریات نئوکلاسیک اقتصاد کلان، که به نابرابری‌های فضایی و جغرافیایی فرصت‌های اقتصادی اشاره دارد، چنین رویکردی مولد مهاجرت یک‌طرفه می‌گردد، و افراد پس از بررسی کلیه گزینه‌ها، از مناطق با فرصت‌های کم به مناطق با فرصت‌های بیشتر حرکت می‌کنند. تأکید بر مهاجرت بیشتر به‌عنوان یک تصمیم خانوادگی و نه فردی، نخستین بار به‌وسیله دوازده در دهه ۱۹۷۰ مطرح شد (Swain and Garasky, 2006, 152).

مینسر (۱۹۷۸) چارچوبی نظری را در تبیین مهاجرت‌های خانوادگی بنیان نهاد، که به موجب آن همسران در پی بهبود و به حداکثر رسانیدن وضعیت خانواده هستند (Mincer, 1978, 749-773). از نظریه مینسر آزمون‌های تجربی بسیاری استخراج شده و نشان می‌دهد که مهاجرت در خانواده‌هایی که زن و مرد هر دو شاغل هستند، تصمیمی مشترک است (Smits et al., 2003, 603-613). به‌ویژه امروزه که رشد اشتغال و دستمزدهای زنان پدید آمده، این موضع بیشتر مشاهده می‌شود (Ciscel et al., 2000, 23-76).

مواد و روش‌ها

روش تحقیق، ترکیبی از روش‌های اسنادی - تحلیلی و میدانی است. محدوده جغرافیایی مطالعه را مناطق حاشیه‌نشین شهر اهواز و جامعه آماری پژوهش را حاشیه‌نشینان شهر

در سال ۱۳۸۵ - که تعداد آنها بیش از ۱۲۰.۰۰۰ نفر بوده است - تشکیل می‌دهند. شیوه نمونه‌گیری به صورت سهمیه‌ای بوده و برای صرفه‌جویی در زمان و هزینه، انتخاب نمونه به صورت تصادفی ساده انجام شده و حجم نمونه براساس فرمول کوکران برابر با ۳۸۵ خانوار محاسبه شده است. در پژوهش پیش‌رو، متغیر مستقل مهاجرت و متغیرهای وابسته نیز معضلاتی نظیر اسکان غیررسمی، بیکاری و مانند اینها در نظر گرفته شده است. پژوهش حاضر درصدد است که تغییرات متغیر مستقل بر وابسته یا تابع را با استفاده از آماره‌های استنباطی پیرسون، فریدمن، تحلیل واریانس، رگرسیون خطی و زد تحلیل کند.

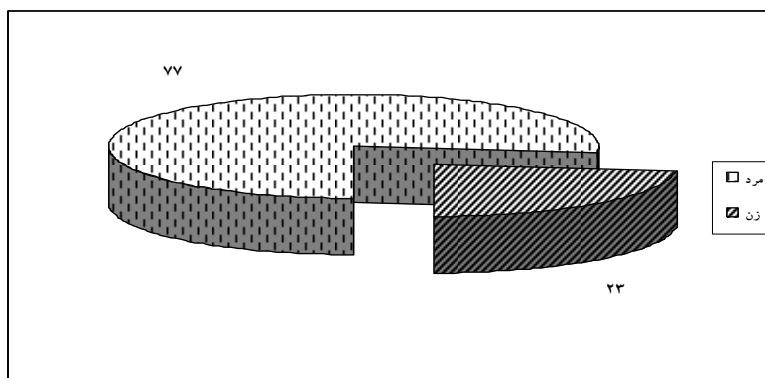
شهر اهواز از نظر جغرافیایی در ۳۱ درجه و ۱۹ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است (بختیاری، ۱۳۸۱، ۸۲). این شهر با مساحت ۷۸۴۸ کیلومترمربع، مرکز استان خوزستان است (معاونت آمار و انفورماتیک، ۱۳۸۰، ۱۰).

تحلیل و یافته‌های پژوهش

مهمترین قسمت هر کار پژوهشی، تجزیه و تحلیل داده‌های میدانی است؛ که در دو قسمت ارائه خواهد شد: یافته‌های توصیفی و یافته‌های استنباطی پژوهش.

یافته‌های توصیفی

از کل پاسخگویان حدود ۷۷/۰ درصد جنسیت مرد و ۲۳/۰ درصد جنسیت زن داشته‌اند. شکل ۱ فراوانی پاسخگویان را برحسب جنسیت در محله‌های حاشیه‌نشین شهر اهواز نشان می‌دهد.

منشأ	روستایی		شهری		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اهوازی	۲۹	۷/۵	۹۴	۲۴/۵	۱۲۳	۳۲
غیراهوازی	۱۴۲	۳۷	۱۱۴	۲۹/۵	۲۵۶	۶۶/۵
اظهار نشده و خارج از کشور	-	-	-	-	۶	۱/۵
جمع					۳۸۵	۱۰۰

منبع: نگارندگان، ۱۳۸۵

منشأ ۶۶/۵ درصد سرپرستان حاشیه‌نشینان شهر اهواز مهاجر بوده‌اند. از این نسبت ۳۷ درصد منشأ روستایی داشته و ۲۹/۵ درصد آنها شهری بوده‌اند. ۲۴/۵ درصد سرپرستان خانوارهای حاشیه‌نشین شهر اهواز با منشأ اهوازی از مناطق شهری هستند. این عده همان افرادی هستند که به علت فقر از متن شهر به حاشیه رانده شده‌اند (جدول ۱)

درصد حاشیه‌نشینان	علت مهاجرت
۳۰	پیدا کردن شغل
۲۲	جنگ
۲۳	ارزان بودن محل سکونت
۱۶	کمبود تسهیلات محل سکونت قبلی
۳	وابستگی‌های فAMILI
۲	درگیری‌های محلی
۱	مخاطرات محیطی مانند زلزله، سیل و مانند اینها
۳	سایر
۱۰۰	جمع

منبع: نگارندگان، ۱۳۸۵

۳۰ درصد حاشیه‌نشینان شهر اهواز پیدا کردن شغل را علت مهاجرت خود ذکر کرده‌اند. ۲۳ درصد حاشیه‌نشینان، ارزانی محل سکونت و ۲۲ درصد آنان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران را دلیل مهاجرت‌شان برشمرده‌اند. کمبود تسهیلات، وابستگی فAMILI، درگیری‌های محلی و مخاطرات محیطی همچون زلزله و نظایر آن، به ترتیب ۱۶ درصد، ۳ درصد، ۲ درصد و ۱ درصد علت مهاجرت حاشیه‌نشینان شهر اهواز بوده است (جدول ۲).

یافته‌های استنباطی

فرضیه شماره ۱ پژوهش مدعی است که بین گسترش مناطق حاشیه‌نشین و مهاجرت‌های بی‌رویه به شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد. برای بررسی این فرضیه از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده و جدول ۳ به دست آمده است.

متغیر	آزمون	گسترش مناطق حاشیه‌نشین
-------	-------	------------------------

مهاجرت‌های بی‌رویه	Pearson Correlation	۰/۸۹۰
سطح معنی‌داری	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
تعداد	N	۳۸۵

با توجه به مقدار ضریب همبستگی (۰/۸۹۰) به دست آمده و با عنایت به اینکه سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت که بین دو متغیر همبستگی وجود دارد؛ اما این رابطه بسیار قوی و به صورت مثبت و مستقیم است. در واقع همزمان با افزایش مهاجرت‌های روستایی، مناطق حاشیه‌نشین شهر اهواز گسترش پیدا می‌کند، و در نتیجه فرضیه مذکور مورد تأیید قرار می‌گیرد.

فرضیه شماره ۲ پژوهش مدعی تفاوت در میانگین حاشیه‌نشینی مهاجران برحسب نوع تحصیلات است. برای بررسی این فرض از آزمون تحلیل واریانس استفاده شده و جدول‌های ۴ و ۵ به دست آمده است.

انحراف معیار	میانگین	تعداد	تحصیلات
۴/۲۳	۱۴/۱۴	۵۳	بی‌سواد
۲/۷۱	۱۵/۰۹	۱۳۹	ابتدایی
۴/۲۳	۱۵/۴۲	۹۱	راهنمایی
۲/۸۹	۱۶/۵۲	۵۱	متوسطه
۱/۹۸	۱۸/۱۳	۲۹	فوق دیپلم
۱/۶۹	۱۸/۱۱	۲۲	لیسانس

حاشیه‌نشینی مهاجران برحسب نوع تحصیلات متفاوت است. همان‌طور که مشخص است، با بالا رفتن سطح تحصیلات سرپرست خانوار احتمال حاشیه‌نشینی شدن مهاجران پایین می‌آید و نوعی رابطه همبستگی معکوس بین این دو متغیر مشاهده می‌شود. برای

مقایسه دقیق تر احتمال حاشیه‌نشین شدن مهاجران برحسب میزان تحصیلات سرپرست خانوار، از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شده است.

منبع واریانس	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی‌داری
میان‌گروهی	۳۴۶/۸۲	۱۲	۶۹/۳۶	۸/۰۲۹	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۱۳۳۰/۵۴	۳۷۰	۸/۶۴		
کل	۱۶۷۷/۳۷	۳۸۲			

با توجه به اینکه مقدار آماره F برابر ۸/۰۲۹ با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ شده است، حداقل اختلاف دو تا از میانگین‌ها معنی‌دار است و فرضیه دوم پژوهش، با عنوان «حاشیه‌نشینی مهاجران برحسب نوع تحصیلات سرپرست خانوار متفاوت است» تأیید می‌شود.

فرضیه شماره سوم پژوهش مدعی است که بین علل مهاجرت و حاشیه‌نشینی شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد. برای بررسی این موضوع که از میان هفت دسته عوامل ذکر شده، مهم‌ترین عامل در تصمیم به مهاجرت کدام عوامل‌اند، می‌توان از آماره فریدمن استفاده کرد که نتایج آن در جدول ۶ ارائه شده است.

توجه به میانگین رتبه‌های حاصل شده براساس آماره فریدمن نشان می‌دهد که پیدا کردن شغل مهم‌ترین علت مهاجرت‌ها بوده است. پس از آن، ارزان بودن محل سکونت مهم‌ترین عامل در مهاجرت‌های روستایی شهر اهواز ذکر شده است.

ردیف	علل	فریدمن
۱	پیدا کردن شغل	۱۵/۲۴
۲	جنگ	۱۱/۲۴

۱۱/۵۲	ارزان بودن محل سکونت	۳
۹/۵۶	کمبود تسهیلات محل سکونت قبلی	۴
۱/۷۲	وابستگی‌های خویشاوندی	۵
۱/۱	درگیری‌های محلی	۶
۰/۴۷	مخاطرات محیطی	۷

فرضیه شماره ۴ پژوهش مدعی است که بین افزایش بیکاران شهر اهواز و مهاجرت‌های بی‌رویه به شهر رابطه معنی‌داری وجود دارد. برای این منظور شمای کلی وضعیت اشتغال و بیکاری در استان خوزستان و اهواز ارائه می‌گردد و سپس به آزمون فرضیه پرداخته می‌شود.

سال	مناطق شهری استان	مناطق روستایی استان	اهواز	ملی
۱۳۶۵	۲۲/۸۴	۲۰/۸۵	۱/۲۲	۱۵/۹
۱۳۷۵	۲۰/۰۴	۲۲/۰۵	۱۴/۴۴	۱۱/۴
۱۳۸۵	۲۳/۲۷	۲۴/۱۲	۲۰/۱	۱۲/۵

منبع: سرشماری‌های نفوس و مسکن شهرستان اهواز در سال‌های ۸۵-۱۳۶۵

همان‌گونه که جدول ۷ نشان می‌دهد، در دوره‌های ۸۵-۱۳۶۵ میزان بیکاری استان خوزستان به شدت بالا رفته و حتی از میزان بیکاری ملی فزونی گرفته است. وضعیت بیکاری کلان‌شهر اهواز نیز در سال ۱۳۶۵ از میزان بیکاری ملی پایین‌تر بوده و در دوره‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ از میزان بیکاری در سطح ملی پیشی گرفته است.

استان خوزستان			شهرستان اهواز (بومیان)			شهرستان اهواز (مهاجران)		
کل	مرد	زن	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن

۱۸/۲۰	۱۸/۷۰	۱۹/۵	۲۷	۱۹/۷۰	۱۹/۴	۳۲	۲۰/۴	۲۰/۸
-------	-------	------	----	-------	------	----	------	------

منبع: سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن استان خوزستان و شهرستان اهواز، ۱۳۸۵

میزان بیکاری کل در سطح استان خوزستان برابر با ۲۰/۸ درصد، و از میزان بیکاری در شهرستان اهواز - چه در میان بومیان و چه در میان مهاجران - بیشتر بوده است. مقایسه میزان بیکاری در شهرستان اهواز میان بومیان و مهاجران، نشان می‌دهد که میزان بیکاری نزد مهاجران کمتر از بومیان بوده است. مقایسه میزان بیکاری بین مهاجران و بومیان در شهرستان اهواز، نشان می‌دهد که این میزان در میان مهاجران (۱۵/۴) کمتر از بومیان (۱۸) درصد است.

مناطق روستایی			مناطق شهری			
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۳۹	۲۸/۶	۲۸/۸	۱۷/۱	۱۵/۸	۱۵/۴	مهاجران
۳۰/۴	۲۳/۷	۲۳/۹	۲۵/۴۰	۱۵/۶	۱۸	بومیان

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان اهواز، ۱۳۸۵

با مقایسه بین مردان بومی و مهاجر، مشخص می‌شود که میزان بیکاری در میان مردان مهاجر و بومی تفاوت اندکی دارد؛ ولی چیزی که مشهود است تفاوت کاهش میزان بیکاری در میان زنان بومی (۲۵/۴۰ درصد) و زنان مهاجر (۱۷/۱ درصد) است. در مقایسه میزان بیکاری در مناطق شهری و روستایی بین بومیان و مهاجران، جدول مذکور نشان می‌دهد که میزان بیکاری نزد مهاجران روستایی ۲۸/۸ درصد، و در واقع از میزان بیکاری بومیان روستایی ۲۳/۹ درصد بیشتر است.

در مدل رگرسیون خطی با استفاده از روابط میان دو متغیر می‌توان متغیری را از روی متغیر دیگر برآورد کرد؛ بدین صورت که متغیر Y بر حسب زمان X تغییر می‌کند.

در این صورت می‌توان بین این دو گروه متغیر، رابطه‌ای خطی بدین صورت نوشت:

$$y = ax + b$$

مقادیر a و b ضرایبی هستند که از طریق فرمول‌های زیر به دست می‌آیند:

(حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۵، ص. ۴۹)

$$a = \frac{\sum xy}{\sum x^2}$$

$$b = \frac{\sum y}{N}$$

با استفاده از این مدل به پیش‌بینی تعداد بیکاران کلان‌شهر اهواز تا افق زمانی

۱۳۹۵ اقدام شده است:

سال	جمعیت بیکار (y)
۱۳۶۵	۱۹۸۷۳
۱۳۷۵	۳۷۷۷۱
۱۳۸۵	۶۷۳۳۲
جمع	۱۲۴۹۷۶

می‌توان با استفاده از جدول، مقادیر b را محاسبه کرد.

$$b = \frac{۱۲۴۹۷۶}{۳} = ۴۱۶۵۸$$

N تعداد دوره‌هاست و هر ۱۰ سال به عنوان یک دوره زمانی در نظر گرفته شده

است. برای به دست آوردن مقادیر a بایستی مقادیر x و x^2 را محاسبه کرد. با در نظر

گرفتن یکی از دوره‌ها به عنوان دوره مبدأ، سپس می‌توان مقدار x را به دست آورد. در

این پژوهش سال ۱۳۷۵ به عنوان سال مبدأ در نظر گرفته شده است.

سال	y	x	x^2	xy
۱۳۶۵	۱۹۸۷۳	-۱	۱	-۱۹۸۷۳
۱۳۷۵	۳۷۷۷۱	۰	۰	۰
۱۳۸۵	۶۷۳۳۲	۱	۱	۶۷۳۳۲
جمع	۱۲۴۹۷۶		۲	۴۷۴۵۹

با توجه به این جدول می‌توان مقدار a را به دست آورد:

$$a = \frac{47459}{2} = 23729.5$$

با جایگزین شدن مقادیر a و b در معادله می‌توان جمعیت بیکار سال ۱۳۹۵ را

پیش‌بینی کرد:

$$y = 23729x + 41658$$

$$y = 23729 \times 2 + 41658$$

$$y = 89116$$

در سال ۱۳۹۵ جمعیت بیکار کلان‌شهر اهواز به ۸۹۱۱۶ نفر خواهد رسید و لازم

است که در برنامه‌ریزی‌های آتی شهر به این نکته مهم توجه شود. برای آزمون فرضیه

شماره چهارم، این‌گونه اقدام شده است:

$$H_0: P_1 = P_2$$

$$H_1: P_1 > P_2$$

$$P_1 = \frac{\text{نسبت بیکاری در بومیان}}{\text{جمعیت بیکار بومی}} = 0.194$$

$$P_2 = \frac{\text{نسبت بیکاری در کل جامعه}}{\text{جمعیت بیکار جامعه}} = 0.101$$

منوچهر فرج‌زاده اصل و همکاران ————— تحلیل تغییرپذیری عملکرد محصول گندم دیم ...

$$P = \frac{0/194 + 0/101}{2} = 0/147$$

$$q = 1 - p = 0/852$$

$$Z = \frac{P_1 - P_2 - O}{\sqrt{pq' / N_1 + 1 / N_2}}$$

$$Z = \frac{0/104 - 0/101}{\sqrt{0/147 \times 0/852 [1/1949 + 1/2149]}}$$

$$Z = \frac{0/295}{0/025} = 111/32$$

$$Z \cdot 0/05 = 1/64$$

$$111/32 > 1/64$$

$Z >$ (جدول) Z (آماره)

یعنی

بنابراین فرضیه H_0 رد می‌شود و فرضیه H_1 تأیید می‌گردد؛ یعنی در سطح معناداری $0/05$ یا با احتمال 95 درصد بین افزایش بیکاران و مهاجرت به شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد و فرض شماره 4 پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد.

نتیجه‌گیری و راهبردهای پژوهش

موضوع مهاجرت‌های شهر اهواز به عنوان یکی از مباحث مهم جمعیتی مطرح است و در واقع سرنوشت آینده شهر به نوع روند مهاجرت‌ها بستگی دارد. توسعه بی‌رویه شهر اهواز با مهاجرت‌های وارد به آن مرتبط است و این مهاجرت‌ها نیز با استقرار صنایع سنگین در این شهر ارتباط می‌یابد. از آنجا که روند مهاجرت از روستا به شهر در دهه‌های گذشته با شدت انجام می‌شده است و این روند همچنان نیز ادامه دارد، از این رو به نظر می‌رسد که برنامه‌های مختلف توسعه بایستی متناسب با موقعیت و شرایط اجتماعی و فرهنگی منطقه باشد. به همین خاطر، به منظور جلوگیری از پیامدهای نامطلوب اجتماعی و فرهنگی و اکولوژیکی مهاجرت، راهبردهای ذیل پیشنهاد می‌شوند:

- استفاده از نظام سلسله‌مراتب سکونتگاهی و برنامه‌ریزی در جهت توزیع متعادل خدمات و امکانات در سطح استان خوزستان، از تمرکز بیش از حد صنایع و خدمات در برخی از نواحی شهری و در نتیجه تراکم بیش از اندازه جمعیت در آنها جلوگیری خواهد کرد.
- توجه به برجسته کردن نقش شهرهای کوچک و متوسط استان خوزستان، از طریق شناخت توان‌ها و ظرفیت‌های طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی همراه با برنامه‌ریزی، از مهاجرت‌های بی‌رویه روستایی و شهرهای کوچک به شهر اهواز جلوگیری خواهد کرد.
- جلوگیری از تمرکز سرمایه‌گذاری در قطب‌های صنعتی استان و برنامه‌ریزی در نواحی اطراف و افزایش شاخص‌های توسعه در شهرهای کوچک و متوسط استان خوزستان، از تراکم مهاجران به شهر اهواز خواهد کاست و توزیع جمعیت را در سطح استان متعادل‌تر خواهد کرد.
- به‌منظور پیوند بین صنعت و کشاورزی، برنامه‌ریزی برای استقرار آن دسته از صنایع و کارخانه‌هایی که فعالیت و تولید آنها مرتبط با منابع و توانمندی‌های محیطی منطقه باشد پیشنهاد می‌گردد، به گونه‌ای که ضمن تأمین مواد اولیه خود از داخل منطقه، افزایش اشتغال در بخش‌های جانبی را نیز به همراه داشته باشد.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی، ۱۳۸۰، **مهاجرت‌های روستایی علل و پیامدهای آن: مورد سیستان و بلوچستان**، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۵۰۶، صص ۱۶۸-۱۴۳.
- ارشاد، فرهنگ و آقایی، داود، ۱۳۸۱، **تصویری از مهاجرت در استان خوزستان در دهه ۱۳۶۵-۷۵ و موضوع مهاجرت بازگشتی**، مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۱، صص ۷۹-۸۹.

منوچهر فرج‌زاده اصل و همکاران ————— تحلیل تغییرپذیری عملکرد محصول گندم دیم ...

ارشاد، فرهنگ و حزب‌بوی، عزیز، ۱۳۸۴، بررسی برخی انگیزه‌های تمایل به برون‌کوچی از شهر اهواز، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲، صص ۱۲۰-۱۰۷.

امینی‌نژاد، غلامرضا، ۱۳۷۸، علل مهاجرت‌های روستایی و برنامه‌ریزی جهت تعادل جمعیت بین مناطق شهری و روستایی شهرستان دشتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، به راهنمایی دکتر حسن حسینی ابری و دکتر حسن بیک‌محمدی، دانشگاه اصفهان.

بختیاری، سعید، ۱۳۸۱، اطلس کامل گی‌تاشناسی، مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گی‌تاشناسی، چاپ نوزدهم، تهران.

بیک‌محمدی، حسن و مختاری ملک‌آبادی، رضا، ۱۳۸۲، تحلیلی جغرافیایی بر روند مهاجرت در استان خوزستان، مجله جغرافیا و توسعه، زاهدان، صص ۳۶-۲۱.

بیک‌محمدی، حسن، ۱۳۷۳، الگوی مهاجرت در استان سیستان و بلوچستان، مجموعه مقالات هشتمین کنگره جغرافی‌دانان ایران، جلد دوم، دانشگاه اصفهان، صص ۱۴۲-۱۲۱.

پارسا‌پژوه، سپیده، ۱۳۸۱، نگرشی از درون به پدیده حاشیه‌نشینی، مطالعه موردی: اسلام‌آباد کرج، فصلنامه رفاه اجتماعی، تهران، صص ۱۹۷-۱۶۱.

جلالی، فریبا، ۱۳۷۳، نگرشی جغرافیایی به مسائل اجتماعی شهر اهواز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، به راهنمایی دکتر بیک‌محمدی، دانشگاه اصفهان، اصفهان.

حاتمی‌نژاد، حسین، ۱۳۸۲، تحلیلی بر سازمان فضایی سکونتگاه‌های شهری در استان خوزستان، ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۶۳، تهران.

حافظنیا، محمدرضا، ۱۳۸۲، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، سمت، تهران.

حزب‌بوی، عزیز، ۱۳۷۴، پیامدهای مهاجرت به شهر اهواز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی دانشگاه اصفهان به راهنمایی صمد کلانتری و اصغر مهاجرانی، دانشگاه اصفهان، اصفهان.

حکمت‌نیا، حسن و موسوی، میرنجف، ۱۳۸۵، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم نوین، یزد.

ربانی، رسول و همکاران، ۱۳۸۵، بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری مسأله حاشیه‌نشینی و پیامدهای اجتماعی آن در شهر اهواز، مجله جغرافیا و توسعه، زاهدان، صص ۸۹-۱۱۴.

صرافی، مظفر، ۱۳۸۱، به سوی نظریه‌ای برای ساماندهی اسکان غیررسمی از حاشیه‌نشینی تا متن شهرنشینی، هفت‌شهر، شماره ۸، تهران.

کاظمی‌پور، شهلا، ۱۳۷۹، روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت، دانشگاه پیام نور.

لهسایی‌زاده، عبدالعلی، ۱۳۶۸، نظریات مهاجرت، انتشارات نوید، شیراز.

مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان خوزستان، ۱۳۵۵-۱۳۷۵.

مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری نفوس و مسکن شهرستان اهواز، سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۸۵.

مشهدی‌زاده دهقانی، ناصر، ۱۳۷۸، تحلیلی از ویژگی‌های برنامه‌ریزی شهری در ایران، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.

معاونت آمار و انفورماتیک، ۱۳۸۰، آمارنامه استان خوزستان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان خوزستان، اهواز.

نظری، علی‌اصغر، ۱۳۷۸، جغرافیای جمعیت ایران، سازمان جغرافیایی و گیتاشناسی، تهران.

نوفروستی، محمد، ۱۳۷۳، آمار در اقتصاد و بازرگانی، انتشارات رسا، چاپ اول، تهران.

نیرومند، مصطفی و حسینی کازرونی، محمدرضا، ۱۳۵۲، حاشیه‌نشینان اهواز، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، تهران.

وایرمن یزدی، مسعود، ۱۳۷۹، نقش عوامل جغرافیایی در توسعه کالبدی اهواز، پایان‌نامه

منوچهر فرج‌زاده اصل و همکاران ————— تحلیل تغییرپذیری عملکرد محصول گندم دیم ...

کارشناسی ارشد جغرافیا، به راهنمایی دکتر سیروس شفق، دانشگاه اصفهان، اصفهان.
هادیزاده بزاز، مریم، ۱۳۸۴، **حاشیه‌نشینی و راهکارهای ساماندهی آن در جهان**، انتشارات
آذربیزین، چاپ دوم، مشهد.

Berger, T., 2006, **Slum Areas and Insecure Tenure in Urban Sub-Saharan Africa - A Conceptual Review of African Best Practices**, Masters Thesis in Urban Studies Institute for Housing and Urban Research, Uppsala University.

Chun, J., 1996, **Interregional Migration and Regional Development**, Aldershot, England, Avebury.

Ciscel, D., Sharp, D., & Heath, J., 2000, **Family Work Trends and Practices: 1971 to 1991**, Journal of Family and Economic Issues, 21(1).

Holt, F. M., 1997, **Family Migration Decisions: A Dynamic Analysis**, Unpublished dissertation, University of Virginia, Charlottesville.

Lyson, T.A., Falk, W.W., 1993, **Forgotten Places: Uneven Development in Rural America**, Lawrence, University Press of Kansas.

Massey, D.S., 1990, **Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration**, Population Index 56.

Millennium Development Goal Indicators, 2006, At http://millenniumindicators.un.org/unsd/mi/mi_goals.asp.

Mincer, J., 1978, **Family Migration Decisions**, Journal of Political Economics, Vol. 86.

Nord, M., 1998, **Poor People on the Move: County-to-county Migration and the Spatial Concentration of Poverty**, Journal of Regional Science 38.

Smits, J., Mulder, C.H., & Hooimeijer, P., 2003, **Changing Gender Roles, Shifting Power Balance and Long-distance Migration of Couples**, Urban Studies, Vol. 40.

Swain, L.L. and Garasky, S., 2006, **Migration Decisions of Dual-earner Families: An Application of Multilevel Modeling**, J Fam Econ Iss.

White, S., 1980, **A Philosophical Dichotomy in Migration Research**, Professional Geography, Vol.32.

References (in Persian)

- Aminiezed, Gh., 1999, **The Cusses of Rural Migration and Planning for Equality between Population and Rural, Urban Region of Dashty Township**, M.Sc thesis of Rural Planning and Geography, University of Esfahan.
- Beikmohammadi, H. and Mokhtari malekabadi, R., 2003, **Geographical Analyze of Migration Trends in Khozestan Province**, Geography and Development Irnian Journal, Zahedan.
- Beikmohammadi, H., 1994, **Model of Migration in Sistan & Baluchestan Province**, 8th congress of Geographers Vol 2, Esfahan University.
- Berger, T., 2006, **Slum Areas and Insecure Tenure in Urban Sub-Saharan Africa – A Conceptual Review of African Best Practices**, Masters Thesis in Urban Studies Institute for Housing and Urban Research, Uppsala University.
- Ebrahimzadeh, I., 2001, **Rural Migrations; Their Causes & Consequences, Model: Sistan & Baluchestan Province**, Quarterly: Geographical Research, Serial No. 60, Spring.
- Ershad F. & Aghaei, D., 2002, **The View of Migration in Khozestan Province (1986-1996) and immigration**, Iranian sociology Journal, No. 1, Tehran.
- Ershad, F. & Hezbavi, A., 2005, **Survey of Migrations from Ahvaz Incentives**, Iranian sociology Journal, No. 5, Tehran.
- Hadizadeh bazaz, M., 2005, **Marginalization and its Arrangement Strategies in World**, Azarbarzin Publisher, Mashhad.
- Hafeznia, M.R., **An Introduction to the Research Method in Humanities**, SAMT Published, Tehran.
- Hataminezad, H., 2003, **Analyzes of Spacial Organization of Urban Settlement of Khuzestan Province**, municipalities Journal, No. 63, Tehran.
- Hekmatnia H., and Moosavi M., 2006, **The Application of Model in Geography, Focusing on Urban and Regional Planning**, Elm e Navin e Yazd Publication.
- Hezbavi, A., 1995 **Immigration Impacts of Ahvaz Metropolis**, M.Sc thesis of society Science, University of Esfahan.
- Iranian Statistical Centre, **The Result of Public Census of Housing and**

- Population, Ahvaz Metropolis, 1956-2006.**
- Iranian Statistical Centre, **The Result of Public Census of Housing and Population, Khuzestan Province, 1956-2006.**
- Jalali, F., 1994, **Geographical Approach to Population Issues in Ahvaz Metropolis**, M.Sc thesis of Urban planning and Geography, University of Esfahan.
- Kazemipoor, Sh., 2002, **Introduce Methods of Population Analytic**, Payam-e – Noor University, Tehran.
- Lahsaei Zadeh, A., 1989, **Migration Theories**, Navid Publisher, Shiraz.
- Management planning organization of Khozestan province, 2001, **The Result of Public Census of Housing and Population.**
- Mashhadizadeh Dahaghani N., 2004, **An Analysis of Urban Planning in Iran**, Fifth Edition, Elm o Sanaat University Publication, Tehran.
- Nazari, A.A., 1999, **Iranian Population Geography**, Gitashenasi Organization Publisher, Tehran.
- Niromand, M. and Hossenei kazeroni, M.R., 1973, **The Ahvaz Marginalization**, Institute of Society Study & Research, Tehran University.
- Noferesti, M., 1994, **Statistic in Economic & Commercial**, Rasa Publisher.
- Parsa pajoo, S., 2002, **Internal Approach to Marginalization, Case of Isalam abad in Karaj**, Journal of society welfare, Tehran.
- Rabani R. et al., 2006, **Survey of Effective Cusses for Marginalization an its society Consequences in Ahvaz Metropolis**, Geography and Development Iranian Journal, Zahedan.
- Sarafi, M., 2002, **Toward a Theory for Arrangement of Informal Settlements' from Slums to Urbanism**, Haft Shahr Journal, No. 8, Tehran.
- Taghvai, M. and Akbari, M., unpublished Paper, **Spacial Analytic of Impact of Industrial in Physical and Population Development of Ahvaz Metropolis**, Faculty of Literature Journal, University of Chamran.
- Virman yazdi, M., 2000, **Effect of Geographical Cusses in Physical Development of Ahvaz**, M.Sc thesis of Rural planning and Geography, University of Esfahan.